

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В. М. КОРЕЦЬКОГО**

ОСНАЧ Олексій Михайлович

УДК 325-024.79 (4-11) (477) (043.3)

**ІНСТИТУТИ ТА МЕХАНІЗМИ
МОДЕРНІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ:
ПОРІВНЯЛЬНО-ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у відділі правових проблем політології Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Науковий керівник: доктор політичних наук, професор,
Горбатенко Володимир Павлович,
Інститут держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України,
провідний науковий співробітник
відділу правових проблем політології.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
Смолянук Володимир Федорович,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
завідувач кафедри політології
та національної безпеки;

кандидат політичних наук
Гербут Надія Анатоліївна,
Київський національний університет
будівництва і архітектури,
доцент кафедри політичних наук

Захист відбудеться 05 березня 2018 року о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.236.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора (кандидата) політичних наук в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України за адресою: 01601, м. Київ, вул. Трьохсвятительська, 4.

Автореферат розісланий 05 лютого 2018 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат політичних наук

М. Д. Ходаківський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проблеми міграційної політики та її модернізації є одними з найбільш суперечливих і політизованих у міжнародних відносинах. Особливої актуальності вони набули в наш час, у період інтенсивної глобалізації. Міграційні процеси є серйозним дестабілізуючим чинником, що докорінно змінює політичний, соціокультурний та економічний простори більшості країн світу. Крім того, дедалі більше суб'єктів міжнародних відносин визнають, що інтенсивна міжнародна міграція є неминучим наслідком глобалізації, і спроби перешкоджання міграційним процесам в більшості випадків призводять до обмеження природних процесів інтеграції у сфері торгівлі, фінансів, туризму, наукового і культурного обміну. Велика кількість невдалих спроб зупинити нелегальну міграцію, повністю контролювати чисельність, етнічний склад та інші характеристики контингенту мігрантів в тій чи іншій країні, зупинити «відтік мізків» і зменшити рівень невдоволення державною міграційною політикою серед громадян свідчить про те, що можливостей впливати на міграційні процеси для реалізації своїх потреб у держав стає дедалі менше.

Вище перелічені проблеми обумовлюють необхідність перегляду традиційних підходів до міграційної політики та її модернізації, що були орієнтовані виключно на державні інструменти та технології, на користь нової стратегії, яка брала б до уваги глобальний масштаб міграційних процесів і зміни в міжнародному та внутрішньополітичному середовищі, в якому реалізується міграційна політика. Розвиток багаторівневої співпраці між міжнародними та регіональними організаціями, приймаючими та «відправляючими» державами, представниками громадянського суспільства і діаспор має потенціал для того, щоб компенсувати недоліки державного регулювання і зробити міжнародні міграційні процеси більш передбачуваними, керованими і безпечними в довгостроковій перспективі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане у відділі правових проблем політології Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України і пов'язане з розробкою планових наукових тем «Політико-правові засади трансформації партійної системи України» (2015–2016 рр., РК 0115U002138) та «Правовий вимір інформаційної політики України в умовах глобальних викликів» (2017–2018 рр., РК 0117U002701). Тема дисертації затверджена Вченою радою Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (протокол № 2 від 09 лютого 2016 р.).

Метою пропонованої дисертаційної роботи є комплексний аналіз модернізації міграційної політики, яка проводиться в умовах глобалізації, виділення окремих елементів і механізмів їх взаємодії на глобальному, транснаціональному, регіональному і національно-державному рівні. Для досягнення поставленої мети визначено наступні дослідницькі **завдання**:

- здійснити оцінку сучасних тенденцій розвитку й модернізації міграційної політики;
- критично осмислити і узагальнити підходи до модернізації міграційної політики, практик і моделей управління міграційними процесами;
- з'ясувати інституціональну основу, засоби і стандарти міграційної політики розвинених країн;
- проаналізувати особливості та потреби вдосконалення міграційної політики країн «навздогінної» модернізації;
- розкрити роль міжнародних організацій у процесі модернізації міграційної політики;
- показати специфіку модернізації міграційної політики на рівні регіональних міждержавних утворень (на прикладі ЄС та НАФТА);
- узагальнити сучасний стан і основні напрями модернізації міграційної політики національного і міжнародного рівнів, виходячи з інтересів її суб'єктів, стратегічної та оперативної сумісності.

Об'єктом дослідження є міграційна політика як система впливу на процес протікання і наслідки міграційних процесів.

Предметом дослідження є систематизація різнорівневого досвіду функціонування інститутів та механізмів модернізації міграційної політики.

Методи дослідження. В ході дослідження використовувалися аналіз і синтез, індукція і дедукція, узагальнення і типологізація. З метою всебічного дослідження особливостей модернізації міграційної політики було застосовано міждисциплінарний підхід з урахуванням наукових здобутків філософії, політології, соціології, культурології, правознавства та інших соціально-гуманітарних наук.

Використання системного методу дозволило реалізувати підхід, основу якого становить: а) визначення суб'єктів модернізації міграційної політики на локальному, національно-державному, регіональному і глобальному рівнях як елементів складної багаторівневої системи; б) дослідження закономірностей співвідношення цих елементів між собою; в) дослідження механізмів взаємодії політики у сфері міграції з міжнародним і внутрішньополітичним середовищем.

На основі порівняльно-політологічного методу в роботі систематизовано існуючі теорії і практики міграційного управління та запропоновано модель аналізу модернізації міграційної політики, що передбачає поєднання в єдині аналітичні рамки декількох окремих напрямів досліджень: державної політики, регіональної співпраці, діяльності міжнародних організацій, міжнародно-правового режиму в сфері міграцій, діяльності діаспор у даній сфері. Порівняння цілей та інструментарію модернізації міграційної політики широкого кола суб'єктів різних рівнів дало змогу підкреслити їх особливості, виявити ступінь їх ефективності та потенціал взаємодоповнюваності, що може слугувати підґрунтям для подальшого

пошуку кооперативних механізмів оптимального вирішення досліджуваної проблеми.

Дисертаційне дослідження значною мірою спирається на теорію глобального управління (у викладі Д. Розенау, Т. Вайсса, Р. Такура), яка дозволила визначити концептуальні та смислові рамки для охоплення суб'єктів різного рівня, що мають схожі цілі та координують свої ресурси для більш ефективного і раціонального вирішення гострих проблем. Найважливішими положеннями цієї теорії, використаними в дослідженні, є: уявлення про фрагментацію державної влади на користь недержавних суб'єктів; інтеграція нових владних просторів, які не співпадають з державними кордонами; наявність глобальних завдань і проблем, що вимагають співпраці усіх задіяних суб'єктів.

Нормативно-правовий підхід посприяв систематизації документальних джерел у сфері міграції й відповідно виокремити: 1) нормативні документи і закони окремих держав; 2) документи міжнародних організацій, що заклали основу правового режиму міграції; 3) доповіді міжнародних організацій та комісій, в яких міститься огляд міграційної ситуації у світі, регіонах і окремих країнах, а також аналіз міграційної політики; 4) документи Європейського Союзу, що мають відношення до міграційної політики; 5) документи інших регіональних організацій (НАФТА, АСЕАН, ЕКОВАС).

Поряд з вищезазначеним у роботі використовувались методи, властиві для сучасної політичної аналітики і прогнозування: аналіз документів (контент-аналіз); аналіз подій (івент-аналіз); розкриття загальних тенденцій/властивостей предмета через вивчення окремих випадків (кейс-стаді) та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні необхідності створення ефективного міжнародного режиму в сфері міграційної політики з метою зменшення обсягу нелегальних міграційних потоків, перетворення міграції на важливий ресурс розвитку та інструмент забезпечення глобальної економічної рівноваги, закріплення гарантій дотримання прав мігрантів.

Вперше:

– розглянуто особливості забезпечення міграційної політики на державному рівні та у двосторонніх відносинах розвинених країн і країн «навздогінної» модернізації. З'ясовано, що в ході модернізації міграційної політики можливості зазначених країн суттєво різняться, проте їх об'єднує зацікавленість у створенні більш впорядкованої та передбачуваної системи міграційних потоків, яка дозволила б вибудовувати довгострокову стратегію міграційного регулювання і ефективно протидіяти наявним ризикам і загрозам;

– охарактеризовано інститути та механізми модернізації міграційної політики на регіональному, міжнародному і транснаціональному рівнях. З'ясовано роль недержавних суб'єктів модернізації міграційної політики (міжнародних організацій, регіональних міждержавних утворень, діаспор).

Доведено, що наявність недержавних суб'єктів різних рівнів можна розглядати як свідомий виклик державній політиці і одночасно – як допоміжний засіб, який за умов дієвої координації зусиль і ресурсів може сприяти підвищенню ефективності модернізації міграційної політики;

– здійснено порівняння і систематизацію різних теорій міграційного управління. Запропоновано нову модель аналізу модернізації міграційної політики на основі об'єднання в єдині аналітичні рамки кількох окремих напрямів досліджень, таких як державна політика, регіональна співпраця, діяльність міжнародних організацій, міжнародно-правовий режим і діяльність діаспор у даній сфері. Доведено, що такий підхід дозволить глибше розкрити особливості сучасних викликів у сфері модернізації міграційної політики та її механізмів.

Отримали подальший розвиток:

– напрями застосування інструментарію модернізації міграційної політики із залученням широкого кола суб'єктів різних рівнів та потенціал взаємодоповнюваності, що може слугувати підґрунтям для подальшого пошуку кооперативних механізмів забезпечення означеної проблеми;

– положення, згідно якого окремо взяті держави мають обмежені інструменти впливу на міжнародні міграційні процеси. Доведено, що наявність недержавних суб'єктів глобального, регіонального і локального рівня можна розглядати як свідомий виклик державній політиці й одночасно – як допоміжний засіб, який за умов дієвої координації зусиль і ресурсів може сприяти підвищенню ефективності міграційної політики та її модернізації, створенню довгострокової стратегії міграційного регулювання, спрямованої на протидію наявним ризикам і загрозам;

– осмислення чинників, що перешкоджають створенню загального міжнародного міграційного режиму. До таких чинників віднесені: гостра конкуренція ряду суб'єктів міграційної політики між собою, орієнтація держав на протекціонізм, захист національних ринків праці та відстоювання пріоритету прав своїх громадян над універсальними правами людини.

Уточнено:

– механізми підвищення контрольованості міжнародних міграційних процесів. З'ясовано, що позитивного результату можна досягти за допомогою узгодження інтересів основних суб'єктів і вироблення загальних принципів міграційної політики в глобальному масштабі, закріплених у відповідних міжнародних інститутах. У перспективі багаторівнева співпраця могла б набути різних інституційних форм: від угод про трудову міграцію на кшталт ГАТТ до створення глобального інституту в сфері міграції;

– основні завдання модернізації міграційної політики, до яких, зокрема, віднесено: а) зменшення обсягу нелегальних міграційних потоків за рахунок розширення легальних каналів в'їзду і координації зусиль у боротьбі з незаконними перевезеннями; б) перетворення міграції на найважливіший ресурс розвитку та інструмент забезпечення глобальної

економічної рівноваги шляхом узгодження інтересів приймаючих і «відправляючих» країн; в) закріплення гарантій дотримання прав мігрантів, а також міжнародних зобов'язань перед вимушеними мігрантами.

Практичне значення отриманих результатів. Пропонована дисертаційна робота може посприяти розширенню уявлення про актуальні проблеми модернізації міграційної політики в сучасному політичному контексті, стратегії та засоби приймаючих мігрантів країн і країн їх походження, роль недержавних суб'єктів у здійсненні міграційної політики, види та форми співпраці між суб'єктами різного рівня. Ці знання можуть бути використані: політичними аналітиками і вченими для оцінки ефективності міграційної політики окремих країн і недержавних суб'єктів; особами, що приймають рішення, при розробці і вдосконаленні міграційних стратегій та концепцій міграційної політики; викладачами вищих навчальних закладів у процесі розробки відповідних програм навчальних курсів.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення дисертаційної роботи відображено у наукових статтях автора, а також у тезах і виступах автора на наукових конференціях та «круглих столах», таких як: всеукраїнська конференція молодих вчених «Новітні тенденції в зовнішній політиці великих держав» (Київ, 2 грудня 2009 р.); «круглий стіл» «Шляхи досягнення європейських стандартів в економічній та соціальній сферах України» (Київ, 21 жовтня 2010 р.); «круглий стіл» «Удосконалення міграційного законодавства України: проблеми і шляхи їх розв'язання» (Київ, 29 листопада 2011 р.); міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми міжнародних відносин та інтереси України» (Острог, 19–20 квітня 2012 р.); міжвідомча науково-теоретична конференція «Світ ХХІ ст.: мультицивілізаційна парадигма розвитку» (Київ, 5 червня 2012 р.); «круглий стіл» «Політичні партії і вибори в Україні» (Київ, 26 червня 2015 р.); I конгрес Громадської організації «Академія політичних наук» (Київ, 20 вересня 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображено в 11 наукових публікаціях, з яких 8 – наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, 3 – наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг становить 211 сторінок, із них основний текст – 153 сторінки, список використаних джерел (490 найменувань) – 56 сторінок, додатки – 2 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначені мета і завдання, розкриваються наукова новизна, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, зазначено здійснену апробацію

результатів дослідження та авторські публікації за темою, наводяться дані про структуру та обсяг роботи.

У першому розділі – **«Концептуальні засади дослідження інститутів і механізмів модернізації міграційної політики»** – сформульовано теоретичні принципи дослідження та основні поняття, які використовуються у роботі, досліджено стан наукової розробки проблеми.

У підрозділі 1.1. – *«Оцінка сучасних тенденцій розвитку й модернізації міграційної політики»* – аналізується феномен міжнародної міграції та його значна еволюція протягом останніх десятиліть. З'ясовано, що головними особливостями сучасних міграційних потоків є постійне збільшення їх масштабу і диверсифікація як у плані складу, так і напрямів переміщення. Традиційна класифікація міграційних потоків стає малоприсадною для опису складної структури сучасної міграції і для вироблення відповідних схем міграційної політики. Класифікація міграції на трудову, сімейну і вимушену поступово розширюється за рахунок поділу трудових мігрантів на кваліфікованих і некваліфікованих; вимушених мігрантів – на внутрішньо переміщених осіб, прохачів притулку і біженців. Останні в свою чергу також поділяються на категорії, залежно від причин, що змусили їх мігрувати. Разом із класичним поняттям біженця як особи, що піддається переслідуванням або тортурам у країні походження, виникають нові типи вимушеної міграції в результаті міжетнічних конфліктів, природних лих, голоду та інших причин. В окремі категорії, що вимагають особливого підходу в управлінні, виділяються сьогодні міжнародні студенти, а також жінки, оскільки останні більшою мірою, ніж чоловіки, стають жертвами торгівлі людьми.

Причини міграції стають все більш різноманітними, зумовлюючи неадекватність класичної моделі пояснення міграції з точки зору чинників тяжіння та виштовхування. Згідно з даною моделлю, міжнародні потоки приводяться в рух такими чинниками як розриви в рівні життя між розвиненим світом і тим, що розвивається; відмінність демографічного потенціалу регіонів; надлишок некваліфікованої робочої сили в одних країнах та її дефіцит в інших та іншими об'єктивними показниками. Дана модель дозволяє пояснити, чому люди мігрують, проте вона не дозволяє пояснити, чому люди залишаються і чому 97% світового населення вирішило не мігрувати за таких обставин.

Із запропонованої міждисциплінарної моделі міграції постає, що структурні чинники необхідно доповнювати як мінімум чотирма групами чинників, які стримують і формують напрями міграції: 1) канали інформації, що дозволяють потенційним мігрантам оцінити вигоди і втрати від міграції; 2) соціальні зв'язки між мігрантами та спільнотами в країні походження і перебування, що знижують ризики від переміщення; 3) психологічні установки індивідів (потреба у виживанні, безпеці, самореалізації, соціальній інтеграції), залежно від їх вікових, статевих, культурних, професійних та інших особливостей; 4) інституційні регулятори у вигляді міграційної політики «відправляючих» і приймаючих

держав. У зв'язку з цим, слід зазначити, що процеси глобалізації вплинули на всі групи чинників, змінивши як структурні умови, так і швидкість розповсюдження інформації, силу зв'язків співвітчизників крізь кордони, потребу індивідів у підвищенні життєвих стандартів та ін.

У підрозділі 1.2. – «Еволюція підходів до дослідження інститутів та механізмів, спрямованих на модернізацію міграційної політики» – охарактеризовано та систематизовано існуючі підходи до вищевказаної проблематики. Сучасні тенденції виявляють обмеженість існуючих теорій міграційної політики та її модернізації: теорії раціонального вибору, плюралістичної теорії, неоінституціональної теорії та дискурс-аналізу. Дані теорії є важливою методологічною основою для осмислення окремих аспектів міграційної політики та її модернізації, таких як: раціоналізація процесу ухвалення рішень; наявність різних груп інтересів і форм тиску на осіб, що ухвалюють рішення; роль політичних інститутів в управлінні та необхідність критичного аналізу дискурсу міграційної політики. Проте, їх спільним недоліком є акцентування на державних аспектах управління.

Одним із перших теоретиків державного регулювання міграції був М. Вейнер. Його типологія міграційної політики, запропонована ще в 1985 році, використовується й досі. Плюралістична теорія міграційної політики виникла на основі теорії груп інтересів, розробленої американськими вченими А. Бенглі і Д. Труменом на початку ХХ століття. У сфері міграційного аналізу представником даної теорії є Г. Фрімен. Д. Холліфілд відомий як автор тези про «ліберальний парадокс» в управлінні міграціями. Праці зазначених вчених, за умови творчого використання їхнього потенціалу, ще довго слугуватимуть орієнтирами для наступних дослідників проблематики, пов'язаної з міграційними процесами та міграційною політикою.

В умовах глобалізації та безпрецедентної інтенсифікації міграційних потоків міграційна політика стає глобальною проблемою, яка не може вирішуватися на рівні окремих держав і вимагає координації зусиль усіх задіяних суб'єктів, включаючи приймаючі та «відправляючі» держави, багатосторонні інститути та самих мігрантів. Саме така багаторівнева співпраця, побудована за типом мережі та пов'язана спільними цілями, покликана зробити міграційну політику більш упорядкованою і ефективною в довгостроковій перспективі.

У другому розділі – **«Забезпечення міграційної політики на державному рівні та у двосторонніх міждержавних відносинах»** – здійснено аналіз проблеми на регіональному і субрегіональному рівнях.

У підрозділі 2.1. – «Інституціональна основа, засоби і стандарти міграційної політики розвинених країн» – з'ясовано, що динаміка світового розвитку обумовлює тенденцію до соціально-економічної поляризації країн і регіонів: на одному полюсі знаходяться країни, в яких спостерігається дефіцит робочої сили та повільне «старіння» населення, високий рівень людського розвитку, правового захисту і безпеки; на іншому полюсі – країни з переважно «молодим» населенням, високим рівнем

безробіття, низькою якістю життя і рівнем доходів. Цей розрив створює об'єктивні причини для інтенсифікації міжнародної міграції з країн, що розвиваються, до розвинених країн в довгостроковій перспективі. А це, своєю чергою, зумовлює необхідність інтенсивної модернізації міграційної політики розвинених країн, підвищення контрольованості кордонів і формування таких потоків, які підвищили б економічну віддачу від імміграції та скоротили навантаження на економіку і систему соціального забезпечення. Держави адаптують інструменти боротьби з нелегальною міграцією, посилюючи санкції проти нелегальних мігрантів, працедавців, що використовують нелегальну працю, і посередників в організації нелегальних перевезень, а також застосовуючи нові технології охорони кордонів і обліку мігрантів.

Дослідження міграційної політики у рамках різних регіонів нашої планети проводилися і проводяться такими авторами як П. Андреас, Ф. Мартін, Е. Тейлор (НАФТА); К. Вітол де Венден, Т. Файст, П. Бендель, С. Лавенекс, Е. Геддес, К. Йоппке (Європейський Союз), С. Рязанцев, Ж. Зайончковська. В Україні до цієї проблематики в роки незалежності України долучилися такі науковці як О. Білорус, Ю. Мацейко, Е. Лібанова, О. Хомра, С. Пирожков, О. Малиновська, А. Гайдуцький. Разом з тим, внаслідок мінливої регіональної динаміки міграційних процесів зазначена проблематика потребує постійної уваги з боку представників соціально-гуманітарних наук.

Щодо трудової міграції все більше країн починають застосовувати диверсифікований підхід: надають пільги для в'їзду, працевлаштування і постійного поселення кваліфікованих мігрантів, одночасно посилюючи контроль над некваліфікованими мігрантами. Стає жорсткішим законодавство по відношенню до «неекономічних мігрантів» – прохачів притулку і членів сімей мігрантів: обмежується їх доступ до соціального забезпечення; вводяться додаткові умови в'їзду для членів сімей, пов'язані з фінансовим становищем мігрантів, знанням мови та ін.

У підрозділі 2.2. – «Особливості та потреби вдосконалення міграційної політики країн «навздогінної» модернізації» – з'ясовано, що міграційна політика держав, що розвиваються, переслідує цілі, багато в чому протилежні політиці розвинених держав, зокрема, такі як заохочення трудової низькокваліфікованої еміграції, підвищення економічної вигоди від міграції у вигляді грошових переказів та інвестицій мігрантів, підтримка зв'язків зі співвітчизниками.

Невід'ємною частиною міграційних проблем є дослідження формування і життєдіяльності мігрантських спільнот у приймаючих країнах та їх зв'язку з країнами походження. Вивченню діаспор присвячені роботи таких зарубіжних вчених як У. Сафран, С. Вертовец, Ф. Адамсон, Т. Амброзно і М. Бруно, Т. Полоскова, З. Левін, В. Дятлов, Ю. Балашов та ін. Серед представників української наукової думки, які приділили увагу цій темі, варто відзначити О. Малиновську.

Уряди багатьох країн, що розвиваються, посилюють контроль над еміграцією своїх громадян, займаючись ліцензуванням іноземних рекрутингових фірм і укладанням двосторонніх угод з приймаючими країнами, в яких уточнюються умови трудової міграції та статус мігрантів (Індія, Пакистан, Філіппіни та ін.). Дані заходи, з одного боку, спрямовані на те, щоб забезпечити безпеку і права співвітчизників за кордоном, з іншого – організувати масовий виїзд і знизити надлишок робочої сили в своїй країні.

Робляться також активні кроки з підтримки зв'язків зі співвітчизниками за кордоном. Діаспора, особливо в розвинених країнах, розглядається як найважливіший чинник політичного впливу та економічного розвитку країн походження, важливе джерело грошових переказів, інвестицій, технологій та навичок. У багатьох країнах створені урядові установи для роботи з діаспорою, метою яких є збір добровільних внесків на різні соціальні проекти, налагодження ділових контактів між національними та зарубіжними підприємствами, розповсюдження за кордоном інформації про інвестиційні можливості (Вірменія, Туреччина, Мексика, Індія, Філіппіни). Крім цього, активно розвиваються інструменти залучення грошових переказів мігрантів через розширення мережі національних банків за кордоном, пільгові умови для переказу і ощадних внесків.

Таким чином, у міграційній політиці розвинених країн і тих, що розвиваються, одночасно з модернізацією спостерігається поляризація, що зростає. З одного боку, розвинені держави намагаються стримати міграційний тиск з Півдня, відібрати найбільш кваліфікованих мігрантів і підвищити ступінь інтеграції мігрантів у приймаюче суспільство. З іншого боку, держави, що розвиваються, намагаються заохочувати міграцію надлишкової некваліфікованої робочої сили, стримувати еміграцію кваліфікованих фахівців і укріплювати зв'язки з діаспорою, вбачаючи в ній джерело свого економічного розвитку і політичного впливу на приймаючі країни. Єдиним напрямом, в якому їх інтереси співпадають, є боротьба з нелегальною міграцією.

У третьому розділі – **«Інститути та механізми модернізації міграційної політики на регіональному, міжнародному і транснаціональному рівнях»** – аналізується роль міжнародних організацій, міждержавних об'єднань та діаспор, які мають специфічні цілі та інструменти й виступають по відношенню до держав у різній якості – партнерів, підрядників, паралельних центрів влади, – залежно від збігу чи розбіжності їх інтересів.

У підрозділі 3.1. – *«Роль міжнародних організацій у процесі модернізації міграційної політики»* – досліджується діяльність міжнародних організацій, які відіграють надзвичайно важливу роль у модернізації міграційної політики, сприяючи виробленню і просуванню універсального міжнародно-правового режиму в галузі трудової міграції, притулку і прав людини.

Держави-учасниці, що ратифікували міжнародні конвенції, беруть на себе юридичні зобов'язання з дотримання прав людини, що до певної міри обмежує їх можливості в плані регулювання певних видів міграції (сімейної імміграції, прохачів притулку) і прав іммігрантів. З іншого боку, міжнародні організації допомагають підвищити ефективність міграційної політики та її модернізації. Відділ народонаселення і статистичний відділ ООН, аналітичні відділи Міжнародної організації з міграції та Організації з економічного співробітництва і розвитку сприяють збору і аналізу інформації про міграції в регіональному і глобальному масштабі. Комплексне бачення проблем міграції в їх взаємозв'язку з проблемами демографії, соціально-економічного розвитку, екології та охорони здоров'я дозволяє їм формувати стратегії на наднаціональному рівні і сприяє загальній ефективності.

Міжнародні організації сприяють розвиненим державам і тим, що розвиваються, в широкому спектрі технічних питань, пов'язаних із розміщенням, перевезенням і поверненням біженців і переміщених осіб; налагодженням ефективного прикордонного контролю і обліку іммігрантів; розповсюдженням інформації про можливості та ризики, пов'язані з міграцією та ін.

У підрозділі 3.2. – *«Специфіка модернізації міграційної політики на рівні регіональних міждержавних утворень (на прикладі ЄС та НАФТА)»* – з'ясовано, що регіональна співпраця з міграції просувається сьогодні в рамках більшості регіональних організацій (Євросоюз, МЕРКОСУР, СНД, ЕКОВАС, АСЕАН та ін.) і міжурядових форумів (Північноамериканське партнерство з процвітання і безпеки, Південноамериканська конференція з міграції та ін.). при цьому роль регіональних інститутів у міграційній політиці значно різниться, залежно від ступеня регіональної інтеграції.

Європейський Союз є прикладом найбільш розвинутої регіональної співпраці, в якій повноваження з міграційної політики та її модернізації розподілені між національним і наднаціональним рівнями. В результаті європеїзації міграційної політики питання охорони зовнішніх кордонів, вільного переміщення і забезпечення безпеки всередині ЄС перейшли під контроль інститутів ЄС. У веденні національних урядів сьогодні залишається політика відносно трудової міграції, притулку та інтеграції, хоча і в цих галузях принципи міграційної політики країн-членів були скоординовані на регіональному рівні. План лібералізації спільної Європейської міграційної політики у ЄС останнім часом поступився місцем забороні міграції з третіх країн і посиленню контролю над нею.

У північноамериканському регіоні співпраця в галузі міграції спочатку була вельми обмеженою і здійснювалася виключно на міжурядовому рівні. Значна відмінність у рівні розвитку країн і домінування Сполучених Штатів Америки в регіоні не дозволили зміцнити наднаціональні структури в рамках НАФТА і лібералізувати переміщення між країнами. Терористичні акти 11 вересня 2001 року стали переломним моментом, що загальмував розвиток співпраці в обох регіонах і зумовив поворот у бік

силового підходу до управління міграцією. США відмовилися від уже готового проекту угоди про трудову міграцію з Мексикою і почали просувати технічну співпрацю в рамках Північноамериканського партнерства з безпеки та процвітання, спрямовану на зміцнення прикордонного контролю та боротьбу з нелегальною міграцією.

У підрозділі 3.3. – «Діаспора як транснаціональний чинник впливу на характер модернізації міграційної політики» – аналізується значна роль, яку в міграційній політиці та її модернізації почали відігравати транснаціональні мігрантські співтовариства або діаспори. На відміну від регіональних і міжнародних організацій, які прагнуть формувати міграційні потоки «ззовні», діаспори є унікальним механізмом самоврядування міграційних потоків.

У довгостроковій перспективі діаспора приносить значні економічні та політичні вигоди країні походження. Підтримуючи відчуття належності до батьківщини, вони стимулюють мігрантів здійснювати інвестиції в місцеве виробництво і добровільні внески на соціальні проекти, брати участь у програмах передачі навичок і розвивати спільний бізнес зі співвітчизниками, не говорячи вже про багатомільярдні фінансові вливання у вигляді грошових переказів мігрантів своїм сім'ям. Діаспоральні інститути (професійні організації, асоціації рідного міста, правозахисні організації, студентські та релігійні ради) виконують важливі функції з відстоювання прав і соціальної адаптації мігрантів на новому місці проживання.

Країни, що приймають мігрантів, зазвичай з недовірою ставляться до сильних інститутів діаспори, розробляють різні механізми їх інтеграції та контролю за їх діяльністю, не дивлячись на те, що координація зусиль із діаспорою країн походження (створення робочих місць, підвищення рівня життя) здатна сприяти зниженню міграційного потенціалу і відповідати довгостроковим інтересам розвинених країн. Крім того, співпраця з діаспорою могла б стати ефективним інструментом розповсюдження інформації про можливості легального переїзду і працевлаштування мігрантів, скоротивши ризик нелегального переміщення для самих мігрантів і приймаючих суспільств.

У **висновках** викладено найсуттєвіші результати дослідження, наведено теоретичні узагальнення та запропоновано нове наукове осмислення міграційної політики як важливої сучасної теоретичної і практично-політичної проблеми.

Політика у сфері міграції утворює складну сукупність процесів різних рівнів, що здійснюються в різних просторах (соціальному, культурному, економічному, інформаційному) за активної участі цілого ряду суб'єктів: державних структур країн походження, призначення і транзиту мігрантів; багатосторонніх інститутів міжнародного і регіонального рівнів; локальних і транснаціональних співтовариств. Аналіз зазначеної сукупності дає підстави вважати, що держави дотепер зберігають центральну роль у міграційній політиці та її модернізації, встановлюючи

правила перетину своїх кордонів і визначаючи статус мігрантів у рамках певної території. Разом з тим діяльність недержавних суб'єктів управління поступово обмежує їх повноваження у сфері інформаційного, правового і технічного забезпечення міграційних процесів. Даний факт можна сприймати як цілеспрямований виклик державній політиці і в той же час як допоміжний засіб управління, який, за належної координації цілей і ресурсів, може сприяти підвищенню її контрольованості.

Наявні підходи у сфері дослідження міграційних процесів дозволяють зробити висновок, що пріоритетним напрямом модернізації міграційної політики розвинених країн в останні десятиліття є посилення боротьби з нелегальною міграцією, охорони кордонів і селективний відбір економічно вигідних мігрантів. У більшості країн відбулося збільшення кількості службовців і бюджету прикордонних служб, були введені нові технології охорони кордонів та ідентифікації індивідів на основі біометричних даних (США, Канада, Велика Британія). Посилюється покарання за нелегальний перетин кордонів або найм нелегального працівника у вигляді штрафу працедавця або тюремного ув'язнення мігранта без подальшого права в'їзду до країни (Італія, Велика Британія). Обмежуються права нелегальних мігрантів на здобування освіти і матеріальної допомоги, захист у суді. Лінія патрулювання прикордонних служб виноситься на територію країн походження або транзиту мігрантів, що дозволяє перехопити нелегальних мігрантів до моменту їх в'їзду в країну. За цих умов природним на рівні національних держав стає створення так званої буферної зони по периметру своєї території в обмін на фінансову допомогу, збільшення квот на трудову міграцію, забезпечення процесу повернення нелегальних мігрантів.

Сучасна імміграційна політика припускає диверсифікований підхід до мігрантів залежно від їх кваліфікації, а також здатності адаптуватися до приймаючого суспільства. Цим самим, з одного боку, розвинені країни розширюють можливості для в'їзду кваліфікованих фахівців за допомогою таких інструментів як: нарахування балів за кваліфікацію і досвід роботи (Канада, Велика Британія); зняття обмежень на кількість в'їжджаючих фахівців і полегшення умов для отримання ними дозволу на проживання (Франція, Німеччина, Велика Британія, Італія). З іншого боку, скорочуються можливості для в'їзду і осідання низькокваліфікованих мігрантів: їх перебування ставиться в залежність від попиту з боку працедавців і умов контракту. З'ясовано, що зазначена тенденція набула поширення, оскільки від 2000-х років селективна політика була офіційно запроваджена у Данії, Німеччині, Франції, Італії, Іспанії. Розвинені країни також підвищують вимоги до адаптивних здібностей мігрантів. У більшості країн знання мови є необхідною умовою для в'їзду трудових мігрантів та членів їх сімей, отримання громадянства.

Модернізація міграційної політики держав, що розвиваються, переслідує цілі, багато в чому протилежні політиці розвинених держав, такі як заохочення трудової низькокваліфікованої еміграції, підвищення

економічної вигоди від міграції у вигляді грошових переказів та інвестицій мігрантів, підтримка зв'язків зі співвітчизниками. Вбачаючи в еміграції засіб зниження безробіття і підвищення рівня життя в країні, уряди країн, що розвиваються, намагаються контролювати еміграцію своїх громадян шляхом ліцензування зарубіжних рекрутингових агентств, збору інформації про зовнішні ринки праці та складання чорних списків компаній, що порушили зобов'язання відносно працівників (Індія, Філіппіни, Китай, Мексика, Вірменія, Туреччина). Поширеною практикою є укладення двосторонніх договорів із країнами призначення мігрантів про умови праці та статус мігрантів. Одним із напрямів, що активно розвивається в міграційній політиці, стає залучення фінансових потоків від співвітчизників за кордоном – у вигляді грошових переказів, інвестицій чи добровільної допомоги. Для цього уряди розширюють мережу національних банків за кордоном, пропонують вигідні умови для грошових переказів і внесків у валюті (Єгипет, Марокко та ін.). Крім того, уряди виступають поручителями в різних добровільних проектах, орієнтованих на членів діаспори, поширюють інформацію про можливості інвестицій через зарубіжні Центри підтримки підприємництва (Китай, Індія, Мексика, Вірменія). Не маючи можливості стримувати еміграцію кваліфікованих фахівців, багато держав, що розвиваються, намагаються заохочувати їх повернення або короткочасні візити з метою передачі навичок і знань. З ряду причин дані програми успішні лише у країнах, що зробили швидкий стрибок в економічному розвитку (Тайвань, Південна Корея), і приносять скромні результати в країнах Латинської Америки і Південно-Східної Азії. Країни Північної Африки і Центральної Америки, внаслідок свого периферійного становища, вимушені боротися з проблемою притоку нелегальних мігрантів, що часто використовують їх як транзит до багатших країн. Брак фінансових і технічних можливостей стримування нелегальних потоків компенсується допомогою розвинених країн у зміцненні кордонів і підготовці персоналу. Зворотною стороною такої співпраці є вимушена згода на реадмісію і утримання нелегальних мігрантів на своїй території.

Одним із ключових напрямів діяльності міжнародних організацій є послідовне і недискримінаційне застосування норм у галузі прав людини до регулювання міграції та зміцнення міжнародно-правового режиму в галузі міграції. Звідси важливою функцією міжнародних організацій є структуризація глобальної співпраці. Завдяки широкій інформаційній базі та експертній оцінці даних, що надходять, міжнародні організації володіють більш глибоким і багатовимірним баченням міграційних процесів, ніж національні уряди. Дані, що збираються і аналізуються в рамках Всесвітнього банку, Організації з економічного співробітництва і розвитку, Міжнародної організації з міграції та інших організацій, дозволяють комплексно оцінити різні аспекти міграції, скласти глобальну картину міжнародних переміщень і пов'язати міграційну політику та її модернізацію із завданнями довгострокового стійкого розвитку.

Міжнародні організації також сприяють налагодженню діалогу між державами різних рівнів економічного і політичного розвитку, надаючи їм майданчик для зустрічей і узгодження своїх інтересів. Нарешті, міжнародні організації забезпечують окремі держави ефективними технічними інструментами для здійснення модернізації міграційної політики. Так, УВКБ ООН компенсує нездатність багатьох держав світу, що розвиваються, справлятися з кризовими і посткризовими ситуаціями, надаючи їм своє експертне знання і гуманітарну допомогу для вирішення проблем біженців і внутрішньо переміщених осіб.

Передача компетенцій з державного рівня відбувається в сучасних умовах не лише «вниз», але й «вгору» – на рівень багатосторонніх міжнародних інституцій. Питання міграції та міграційної політики обговорюються сьогодні в усіх найпотужніших регіональних об'єднаннях (Євросоюз, НАФТА, МЕРКОСУР) і міжнародних організаціях (Міжнародна організація праці, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародна організація з міграції, Всесвітній банк). На цих рівнях відбувається вироблення і затвердження міжнародно-правових норм у сфері міграції; узгоджуються принципи та виділяються ресурси для реалізації міграційної політики держав-учасниць. Роль міжнародних організацій як самостійних акторів міграційної політики значно посилилася останніми роками. Хоча досі скептики вказують на те, що політика міжнародних організацій знаходиться в сильній залежності від інтересів провідних держав-членів, що формують їх бюджет, було б невірною заперечувати автономну роль та інтереси міжнародних інститутів, сформовані під впливом їх специфічних структур, норм і правил.

Інститути регіональних організацій здатні також справляти значний вплив на модернізацію міграційної політики держав-членів. Євросоюз є прикладом найбільш розвинутої регіональної співпраці в галузі міграції, в якій значна частина повноважень передана на наднаціональний рівень. Національні уряди ЄС утримують за собою найважливіші питання міграційної політики щодо кількості та складу в'їжджаючих мігрантів, проте, це правило діє тільки відносно мігрантів із третіх країн. Питання вільного переміщення усередині Євросоюзу і відповідного забезпечення безпеки і правопорядку в умовах відкритих кордонів знаходяться у веденні загальноєвропейських інститутів. На європейському рівні були також узгоджені базові принципи відносно притулку, трудової та сімейної міграції, а також співпраці з третіми країнами і діаспорою. ЄС є також прикладом того, як регіональні інститути можуть впливати на політику держав, що не є членами регіону: наприклад, шляхом включення питань про міграцію в договори про співпрацю або фінансову допомогу з третіми країнами Євросоюз фактично примушує багато «відправляючих» країн посилити контроль над еміграцією і приймати назад своїх громадян, що потрапили на територію ЄС нелегально. У регіонах, де між країнами велика різниця в рівні економічного розвитку, як у Північній Америці, найбільш розвинені країни неохоче йдуть на делегування повноважень на

користь наднаціональних інститутів. Найбільш поширеною формою співпраці у такому разі є взаємодія поліцейських і прикордонних служб країн регіону, впровадження передових технологій ідентифікації та стеження та інші заходи, спрямовані на посилення здатності окремих країн контролювати міграцію.

Найменш концептуалізованим суб'єктом з погляду міграційної політики є транснаціональні мігрантські співтовариства або діаспора, що є найважливішим механізмом саморегулювання міграційних потоків. З одного боку, діаспора служить найважливішим каналом інформації про можливості міграції, працевлаштування і соціальної адаптації мігрантів на новому місці проживання, причому сприяння міграції може виявлятися як в індивідуальній, так і в організованій формі. Дослідниками доведено, що наявність даного каналу знижує бар'єр, що утримує потенційних мігрантів від переміщення і веде до збільшення міграційних потоків. З іншого боку, діаспора є найважливішим джерелом розвитку країн походження, яке в довгостроковій перспективі може понизити відтік населення регіонів, що розвиваються. Грошові перекази мігрантів приводять до багатомільярдних фінансових вливань в економіки їх країн, які стимулюють споживчий попит і підприємництво, покращують рівень життя населення. Крім того, в середовищі діаспор завжди існує еліта з учених і підприємців, які сприяють передачі управлінських, ділових та інших навичок своїм співвітчизникам. Така передача здійснюється як у віртуальному просторі за допомогою Інтернету, так і шляхом організації короткострокових візитів, програм обміну і зустрічей між представниками діаспор і країн походження.

Криза міграційної політики та проблеми її модернізації на рівні окремих держав викликані перш за все тим, що міграційні процеси виникають під впливом сукупності факторів глобального характеру, таких як проблеми міжнародної безпеки чи навколишнього середовища або соціальна та економічна нерівність, які є занадто масштабними, щоб бути вирішеними деякими окремими державами. Вплив структурних чинників перевищує будь-які інституційні обмеження, які створюють держави походження, транзиту або призначення, що сприяє інтенсифікації міжнародних міграційних потоків навіть за відсутності легальних каналів в'їзду. Інша причина проблем модернізації міграційної політики полягає в тому, що в управлінні міграцією все більш вагомою стає роль недержавних суб'єктів, таких як транснаціональні корпорації, навчальні заклади, громадські організації, асоціації мігрантів, а також підприємці, що спеціалізуються на перевезеннях людей. Зокрема, дані суб'єкти є на сьогодні основними поширювачами інформації про можливості переміщення, поселення і працевлаштування мігрантів, захист їх прав, збереження етнічної, культурної і релігійної ідентичності.

Тенденція до поглиблення співпраці у сфері міграції дозволяє говорити про початок становлення глобальної системи управління міграцією, в якій за акторами закріплюються специфічні для них функції, виробляється

певний і постійний малюнок їх взаємодії, узгоджуються загальні цілі та завдання. Проте, не можна не відзначити, що існуючий формат занадто слабкий, щоб дозволити учасникам ефективно вирішувати завдання, що стоять перед ними. Сьогодні взаємодія основних акторів на глобальному рівні фактично зводиться до регулярних, але короткочасних консультацій, що не накладають на них жодних зобов'язань. У перспективі міграційний режим міг би прийняти різні інституційні форми: від угоди про трудову міграцію на зразок ГАТТ до заснування Всесвітнього комітету з міграції. Його виникнення дозволило б вирішити наступні найважливіші завдання міграційного управління: а) знизити нелегальну міграцію за рахунок розширення легальних каналів в'їзду і координації зусиль по боротьбі з незаконними перевезеннями; б) перетворити міграцію на найважливіший ресурс розвитку та інструмент відновлення глобальної економічної рівноваги шляхом узгодження інтересів тих країн, що приймають і «відправляючих» країн; в) підвищити гарантії дотримання прав мігрантів і приймаючого суспільства, а також міжнародні зобов'язання перед вимушеними мігрантами.

Не дивлячись на загальний інтерес до проблеми модернізації міграційної політики, становлення послідовного міжнародного режиму в галузі міграції ускладнено унаслідок фундаментальних суперечностей на користь розвинених країн і тих, що розвиваються. На відміну від країн, що розвиваються, яким вигідна лібералізація переміщення в рамках міжнародного режиму, розвинені країни прагнуть, навпаки, залишити за собою право регулювати національний ринок праці, щоб запобігти можливим ризикам, пов'язаним із притоком некваліфікованої робочої сили і навантаженням на систему соціального забезпечення. Поточна політика розвинених держав не тільки не дозволяє країнам, що розвиваються, максимально скористатися перевагами міграції (знизити рівень безробіття, підвищити добробут громадян шляхом грошових переказів), а й завдає колосальних збитків їх розвитку шляхом активного і цілеспрямованого залучення кваліфікованих мігрантів (медичних працівників, учених, фахівців у сфері комп'ютерних технологій і менеджменту). Не маючи реальних можливостей зупинити «відтік мізків», країни, що розвиваються, намагаються компенсувати втрату людського капіталу за рахунок розвитку зв'язків із діаспорами, що, у свою чергу, негативно сприймається в країнах їх проживання. Дані суперечності роблять неможливим вироблення послідовних правил регулювання міграції в глобальному масштабі. Тісний зв'язок міграції з питаннями культурної ідентичності, членства в політичному співтоваристві та устрою соціуму в цілому посилює ризик економічної, політичної та соціокультурної дестабілізації суспільства в результаті ослаблення національного контролю, що примушує політиків нехтувати потенційними економічними вигодами від лібералізації переміщення і багатосторонньої співпраці на користь більш передбачуваних національних механізмів управління.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Оснач О. М. Глобалізація та міграційна політика: основні тенденції та взаємозв'язок. *Дослідження світової політики*: зб. наук. праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин. 2010. Вип. 5. С. 73–77.

2. Оснач О. М. Деякі аспекти визначення концептуальних засад та пріоритетів міграційної політики України. *Дослідження світової політики*: зб. наук. праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин. 2011. Вип. 7. С. 82–88.

3. Оснач О.М. Еволюція впливу діаспоральних співтовариств на ряд аспектів міграційної політики. *Дослідження світової політики*: зб. наук. праць Інституту світової економіки і міжнародних відносин. 2012. Вип. 8. С. 69–74.

4. Оснач О. М. Особливості реалізації громадянських і політичних прав іммігрантів. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2012. Вип. 4 (1). С. 166–173.

5. Оснач О. М. Особливості політики КНР із заохочення висококваліфікованої імміграції з використанням досвіду Сингапуру та Японії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22: «Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін»*: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 22. С. 50–56.

6. Оснач О. М. Пошук шляхів перенаправлення міграційних процесів у легальне русло на сучасному етапі. *Держава і право. Серія: «Політичні науки»*: зб. наук. праць / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2017. Вип. 77. С. 127–138.

7. Оснач А. М. Изменение подходов к миграционным кризисам в начале 21 века и роль мирового сообщества. *Международное право и проблемы интеграции* (Азербайджанська Республіка). 2016. Вип. 2 (46). С. 10–14.

8. Оснач А. М. Некоторые особенности европейского регулирования трудовой миграции в контексте развития ЕС. *Международное право и проблемы интеграции* (Азербайджанська Республіка). 2016. Вип. 3 (47). С. 23–27.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Оснач О. М. Тенденції розвитку міграційної політики великих держав. *Новітні тенденції в зовнішній політиці великих держав*: матеріали всеукраїнської конференції молодих вчених (м. Київ, 2 грудня 2009 р.) / Інститут світової економіки і міжнародних відносин. Київ: ІСЕМВ НАН України, 2009. С. 62–65.

10. Оснач О. М. Цінність досвіду сусідніх держав для міграційної політики України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин та інтереси*

України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції аспірантів та учених (м. Київ, 19–20 квітня 2012 р.) / Національний університет «Острозька академія». Наукові записки. Серія: «Міжнародні відносини». Острог, 2012. С. 43–48.

11. Оснач О. М. Міграційні процеси як виклик для цивілізаційного розвитку. *Світ XXI ст.: мультицивілізаційна парадигма розвитку: матеріали міжвідомчої науково-теоретичної конференції (м. Київ, 5 червня 2012 р.)*. Київ: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2012. С. 71–74.

Оснач О. М. Інститути та механізми модернізації міграційної політики: порівняльно-політологічний аналіз. – Дисертація.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ, 2018.

Обґрунтовано необхідність створення ефективного міжнародного режиму в сфері міграційної політики з метою зменшення обсягу нелегальних міграційних потоків, перетворення міграції на важливий ресурс розвитку та інструмент забезпечення глобальної економічної рівноваги, закріплення гарантій дотримання прав мігрантів.

Розглянуто особливості забезпечення міграційної політики на державному рівні та у двосторонніх відносинах розвинених країн і країн «навздогінної» модернізації. Охарактеризовано інститути та механізми модернізації міграційної політики на регіональному, міжнародному і транснаціональному рівнях. З'ясовано роль недержавних суб'єктів модернізації міграційної політики (міжнародних організацій, регіональних міждержавних утворень, діаспори).

Доведено, що наявність недержавних суб'єктів слід розглядати як свідомий виклик державній політиці та одночасно як допоміжний засіб, який за умов дієвої координації зусиль і ресурсів може сприяти підвищенню ефективності міграційної політики. Запропоновано нову модель аналізу модернізації міграційної політики на основі об'єднання в єдині аналітичні рамки кількох окремих напрямів досліджень, таких як державна політика, регіональна співпраця, зусилля міжнародних організацій, міжнародно-правовий режим, діяльність діаспори.

Ключові слова: міграція, міграційна політика, модернізація міграційної політики, рівні модернізації міграційної політики, суб'єкти міграційної політики, стандарти міграційної політики, міжнародні організації, регіональні міждержавні утворення.

Оснач А. М. Институты и механизмы модернизации миграционной политики: сравнительно-политологический анализ. – Дисертація.

Дисертація на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02 – политические институты и процессы. –

Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, Киев, 2018.

Обоснована необходимость создания эффективного международного режима в сфере миграционной политики с целью уменьшения объема нелегальных миграционных потоков, преобразования миграции в важный ресурс развития и инструмент обеспечения глобального экономического равновесия, закрепления гарантий соблюдения прав мигрантов.

Рассмотрены особенности обеспечения миграционной политики на государственном уровне и в двусторонних отношениях развитых стран и стран «догоняющей» модернизации. Охарактеризованы институты и механизмы модернизации миграционной политики на региональном, международном и транснациональном уровнях. Выяснена роль негосударственных субъектов модернизации миграционной политики (международных организаций, региональных межгосударственных образований, диаспоры).

Доказано, что наличие негосударственных субъектов следует рассматривать как сознательный вызов государственной политике и одновременно как вспомогательное средство, которое в условиях действенной координации усилий и ресурсов может способствовать повышению эффективности миграционной политики. Предложена новая модель анализа модернизации миграционной политики на основе объединения в единые аналитические рамки нескольких отдельных направлений исследований, таких как государственная политика, региональное сотрудничество, усилия международных организаций, международно-правовой режим, деятельность диаспоры.

Ключевые слова: миграция, миграционная политика, модернизация миграционной политики, уровни модернизации миграционной политики, субъекты миграционной политики, стандарты миграционной политики, международные организации, региональные межгосударственные образования.

Osnach O. M. Institutes and mechanisms of modernization of migration policy: comparative-political analysis. – Dissertation.

Dissertation for the degree of candidate of political sciences in specialty 23.00.02 – political institutions and processes. – V. M. Koretsky Institute of State and Law, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

The necessity of creating an effective international regime in the field of migration policy is substantiated in order to reduce the volume of illegal migratory flows, transformation of migration into an important resource of development and a tool for ensuring global economic equilibrium, securing guarantees for the observance of the rights of migrants.

The peculiarities of the provision of migration policy at the state level and in the bilateral relations of the developed countries and the countries of "urgent" modernization are considered. The institutes and mechanisms of modernization of migration policy at the regional, international and transnational levels are

characterized. The role of non-state actors in the modernization of migration policy (international organizations, regional intergovernmental organizations, the diaspora) has been clarified.

It is proved that the presence of non-state actors should be seen as a conscious challenge to state policy and, at the same time, as an auxiliary, which, in the context of effective coordination of efforts and resources, can contribute to the increase of the effectiveness of migration policy. A new model for analyzing the modernization of migration policy based on the association is proposed in a single analytical framework of several separate areas of research, such as state policy, regional cooperation, efforts of international organizations, international legal regime, diaspora activity.

The possibilities of using the tools of modernization of migration policy with the involvement of a wide range of subjects of different levels are determined. The article states that individual states have limited instruments of influence on international migration processes. It is proved that the presence of non-state actors at the global, regional and local levels can be considered as a conscious challenge to state policy and, at the same time, as an auxiliary means, which, under the conditions of effective coordination of efforts and resources, can contribute to the increase of the efficiency of migration policy and its modernization, the establishment of a long-term migration regulation strategy , aimed at counteracting existing risks and threats.

The factors hindering the creation of a common international migration regime are understood, such as: acute competition between a number of subjects of migration policy among themselves, the orientation of the states to protectionism, the protection of national labor markets, and the promotion of the priority of the rights of their citizens to universal human rights. The mechanisms of increasing the controllability of international migration processes are specified. It was found that a positive result can be achieved by coordinating the interests of key actors and developing general principles of migration policy on a global scale, enshrined in the relevant international institutions.

The main tasks of modernization of migration policy are defined: reduction of illegal migration flows due to expansion of legal channels of entry and coordination of efforts in the fight against illegal traffic; transforming migration into the most important resource of development and a tool for ensuring global economic equilibrium by matching the interests of the host and sending countries; securing guarantees for the rights of migrants, as well as international obligations to forced migrants.

Key words: migration, migration policy, modernization of migration policy, levels of modernization of migration policy, subjects of migration policy, standards of migration policy, international organizations, regional interstate education.

Підписано до друку 16.01.2018 р. Формат $60 \times 84 \frac{1}{16}$.
Обл.-вид. арк. 0,9. Наклад 100 прим.
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Видавництво «Логос»
Україна, 01030, м. Київ, вул. Богдана Хмельницького, 10, офіс 31.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 201 від 29.09.2000 р.